

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора економічних наук, професора П.С. Єщенка на дисертаційну роботу Глушач Юлії Станіславівни «Рейтингування в інституційному механізмі господарських трансформацій», подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки

Актуальність обраної теми дисертаційної роботи та її зв'язок з напрямками науково – дослідних робіт

У результаті інформаційно-технологічної революції на межі XX і XXI століть виникає інформаційно-цифрова економіка, яка вимагає формування нової соціально-економічної системи. Безсумнівно, що радикальні зміни в усіх сферах життя, що відбуваються завдяки інформаційно-цифровим технологіям, дедалі більше сприятимуть зростанню кількості суб'єктів різних напрямків господарської діяльності та рівнів функціонування і в той же час прискорюватимуть формування наднаціональних та національних об'єднань. Даний процес, з одного боку, значно ускладнює структуру господарських взаємодій як в національній, так і у світовій економіці, а з другого – потребує адекватної трансформації економічної моделі та ефективності господарського розвитку. Це висуває на передній план необхідність теоретичного опрацювання вказаних особливостей та практичного вирішення із застосуванням науково-обґрунтованих підходів, новітніх інструментів та методів.

Багато вчених-економістів та практиків приділяють увагу дослідженню механізму перетворення господарських систем під впливом інформаційно-цифрової економіки та глобалізації, що сприяє появі множинності підходів як до трактування їх сутності, так і до оцінки їх ефективності. Останні потребують експертної оцінки, що базується на використанні об'єктивної статистичної інформації. Це можуть здійснити спеціально навчені працівники. У зв'язку з цим виникає необхідність дослідження рейтингування як інституту сучасного механізму господарських трансформацій та його впливу на вибір господарських суб'єктів, що дасть можливість виявити чинники і механізми оптимізації процесу рейтингування на сучасному етапі інформаційно-цифрової економіки та виробити стратегічні кроки для його регулювання. **Усе вище зазначене обумовлює актуальність і своєчасність дисертаційної роботи Глушач Ю.С.**

Дисертаційна робота Ю. С. Глушач виконувалася у відповідності з планом науково-дослідної роботи теми кафедри економічної теорії та економічних методів управління Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна «Актуальні траєкторії інформаційної економіки: імператив стійкої динаміки глобального господарства» (№ держ. реєстрації 0114U000125). Особисто дисертантом обґрунтована об'єктивна обумовленість формування інституту рейтингування в інформаційно-цифровій економіці, розкрито його зміст і вплив на вибір траєкторії розвитку господарської системи.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна

Аналіз змісту дисертаційної роботи, публікацій та автореферату Ю. С. Глушач дозволяє стверджувати, що основні теоретичні положення, висновки та пропозиції, сформульовані автором, достатньо обґрунтовані як з теоретичних, так і з методичних позицій.

Науково-теоретичною основою дисертації послужили праці провідних вітчизняних та зарубіжних вчених сучасності та минулого. Висновки та рекомендації, що представлені в роботі, базуються на узагальненні існуючих теоретичних положень та аналізі наукових праць авторів, які досліджують мережеві відносини, мережеві спільноти та їх вплив на господарську діяльність.

Дисертант проявив себе як добре обізнаний і ерудований фахівець, здатний чітко ставити завдання, узагальнювати та робити аргументовані висновки й пропозиції. При цьому він критично осмислив теоретичні напрацювання світової й вітчизняної економічної думки з досліджуваної проблеми.

На основі інтегрованих методологічних підходів, які базувалися на здобутках еволюційної, інституційної і функціональної парадигм, систематизації значної кількості поглядів стосовно змісту мережевих спільнот, авторові вдалося повному вирішити теоретично і практично важливе наукове завдання: обґрунтувати перетворення мережевих спільнот електронного простору на

інститут сучасної господарської системи та виділити напрями їх регулювання для забезпечення сталого розвитку системи.

Дослідження, проведене за темою дисертації, відповідає поставленій меті та узгоджується із завданнями дисертаційної роботи. Правильні підходи до визначення об'єкту та предмету дослідження забезпечили змістовність наведеного в роботі матеріалу та отримання обґрунтованих висновків, які вичерпно аргументують виконані завдання та підтверджують досягнення поставленої мети. За своїм науково-теоретичним рівнем та оформленням дисертаційна робота Глушач Ю. С. повною мірою розкриває теоретичний та практичний зміст досліджуваної проблеми.

Аналізоване дисертаційне дослідження містить наукову новизну, основні положення якої представляють систему логічно пов'язаних і достатньо обґрунтованих тверджень. *До них насамперед належать такі.*

По-перше. У дисертації на основі узагальнення еволюції наукових поглядів щодо поняття «рейтинг» дається його розгорнута характеристика, яка є важливим елементом, що протидіє інформаційній асиметрії, одним з ринкових сигналів, що консолідує значні обсяги інформації на глобальному рівні, національному рівні, рівні окремих підприємств та сприяє кращому розумінню стану того чи іншого економічного суб'єкта (с.53). Доводиться, що рейтинг, будучи комплексною оцінкою, дозволяє зменшити ризики невизначеності господарських трансформацій та визначити стан об'єкта (с. 57).

По-друге. У роботі запропоноване авторське визначення змісту рейтингу. Дисертант розглядає його як результат унормованого процесу консолідації значних обсягів інформації, який набуває здатності впливати на вибір акторів у здійсненні господарських перетворень, сила впливу якого залежить від їх поширення, створюючи ілюзію достовірності та надійності (с.74).

По-третє. Самостійним авторським доробком можна вважати виокремлення системи чинників унормування можливості маніпулювання вибором акторів щодо напрямів господарського розвитку в процесі розробки рейтингів

(*ненавмисні*: спрощення реальності, представленої в моделі рейтингу; помилки в визначенні якісних властивостей господарського феномену, який знаходиться у стадії формування; протиріччя між параметрами рейтингу і змінами об'єкту; евристики і стереотипи, які притаманні і експертам-аналітикам; *навмисні*: спеціальний підбір даних; підбір ключових параметрів; порушення логічної послідовності основних функцій рейтингу) і їх використання (свідоме перекручування рейтингової інформації, неповне представлення рейтингової інформації, більш швидке усвідомлення переважних напрямів її застосування) (с.157-158).

По-четверте. Позитивним у роботі є визначення функцій рейтингів шляхом виокремлення їх стосовно господарських трансформацій, а саме: основних (*внутрішніх*: аналітична, градувальна; *зовнішніх*: сигнальна, обґрунтовуюча господарські рішення); похідних (зниження інформаційної асиметрії, зниження трансакційних витрат); вмінених (оцінка порівняльного потенціалу розвитку, засіб залучення інвестицій, засіб конкуренції) (с. 163).

По-п'яте. У дисертації удосконалено класифікації рейтингів сучасного господарства шляхом розрізнення їх за змістовним складом обраних параметрів та рівнем узагальнення даних, за суб'єктом розробки рейтингу та його структурою; узагальнено їх в полісистему, аналіз якої дозволив обґрунтувати амбівалентність впливу рейтингу на усвідомлення інформації в процесі господарських трансформацій (с.133-134).

По-шосте. Глобальний розвиток індустрії рейтингів, слушно зауважує дисертант, перетворив ключових суб'єктів рейтингування – рейтингові агентства та результати їх діяльності на потужне знаряддя в міжнародній економічній політиці. Інформація щодо результатів рейтингів, позитивної або негативної динаміки позиції країни або компанії в них в останні роки стала так широко і швидко розповсюджуватися, що почала впливати на суспільну свідомість, політичні та економічні процеси, професійний дискурс. (с.164).

Повнота викладу основних наукових результатів дисертації в опублікованих працях та практичне значення отриманих результатів

Основні наукові положення, висновки, теоретичні та практичні результати наукового дослідження, які виносяться на захист, отримані автором особисто і опубліковані у 10 наукових працях обсягом 3,94 д.а., з яких 6 статей обсягом 3,07 д.а. - у фахових наукових виданнях України, у тому числі 5 статей - у вітчизняних наукових фахових періодичних виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз.

Публікації відповідають вимогам ВАК України щодо їх змісту та оформлення. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використані лише ті положення, ідеї і висновки, які є результатом особистих досліджень здобувача.

Дискусійні положення і висновки, що викликають сумніви і можуть бути предметом дискусії під час захисту дисертаційної роботи

Відзначаючи високий теоретичний рівень дисертаційної роботи, слід зазначити, що вона містить висновки та твердження, які є дискусійними і неточними.

1. На с.92 автор пише: «Можна констатувати, що у світі вже сформувалася нова професія – ренкер (ranker), тобто укладач рейтингів. Клас національних і міжнародних оцінювачів поступово посилює свої професійні позиції, у тому числі за рахунок активізації зв'язків із представниками влади, міжнародних організацій і закладів. Також відбувається формування міжнародних інститутів ренкерів». І далі дисертант констатує, що всі ці події дозволяють фахівцям говорити про народження нового різновиду міжнародної бюрократії, що буквально живе рейтингами й оцінками різних об'єктів. У відповідних колах уже існує термін «уповноважений за інформацією» (с.93). Можна погодитися, що ренкер є представником нової професії та різновидом бюрократії. Однак виникає питання, чи він є новим класом? Класова ознака визначається джерелом доходу, а не його рівнем. У буржуазії це прибуток, у землевласника – рента, у робітника – зарплата. Деякі представники (адвокати, художники, артисти, вчені) отримують гонорари. Проте усі ці різні соціальні категорії змішуються у один так званий

«середній клас». Виходить, що останній визначається за рівнем доходу, що робиться з ідеологічною метою.

2. Деякі місця дисертації перевантажені описовими характеристиками, що ускладнює сприйняття змісту. Це стосується подачі матеріалу в підрозділі 2.2, значний обсяг якого присвячений аналізу різноманітних рейтингів, методикам їх розрахунку та аналізу результатів їх оцінок.

3. Рейтингова активність тісно переплетена зі світовою політикою, переконливо аргументується в роботі переважно на прикладі закладів вищої освіти (с. 177-182). Однак дану тезу слід було б доповнити іншими об'єктами рейтингування (кампанія, галузь, країна, в тому числі в Україні).

4. У роботі мають місце повтори близьких за змістом сюжетів. Наприклад, дослідження основних тенденцій розвитку цифрової економіки розглядається як у підрозділі 1.1 (с. 38-42) , так і в підрозділі 1.2 (с.47-50). Це стосується також питання класифікацій рейтингу, які за критеріями методологічної побудови розглянуті автором у підрозділі 1.2. (С.67- 68), а за змістовним складом параметрів, рівнем узагальнення даних, суб'єктом розробки та структурою - у підрозділі 2.1 (с.104-107).

5. Недостатньо уваги приділено питанням суперечливості рейтингування як такого та чинникам, які сприяють реалізації їх корупційного потенціалу або, навпаки, нейтралізують його, оскільки це особливо важливо зараз для України.

Оцінка стилю дисертації, її відповідність визначеній спеціальності та змісту автореферату вимогам МОН України

Дисертація оформлена згідно з вимогами МОН України, висновки належним чином аргументовані та проілюстровані аналітичними розрахунками, поданими у таблицях і рисунках.

Дисертація за своїм фаховим спрямуванням відповідає переліку напрямів дослідження спеціальності 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки. За змістом, сутністю та структурою відповідає вимогам Наказу

міністерства освіти і науки України №40 від 12.01.2017 р. Зміст автореферату відбиває основні положення дисертації.

Загальний висновок. Дисертація Ю.С. Глушач «Рейтингування в інституційному механізмі господарських трансформацій» є самостійною, творчою, завершеною науково-дослідною роботою, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що у своїй сукупності вирішують актуальне наукове завдання - розкриття змісту рейтингу як інституту сучасного механізму господарських трансформацій, виокремлення стадій інституціоналізації рейтингування та визначення напрямів його удосконалення, що має суттєве значення як для розвитку економічної теорії, так і для практики реформування української економіки.

За змістом та оформленням дисертаційна робота відповідає вимогам пп. 9, 11, 13 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р (з наступними змінами), які висуваються до кандидатських дисертацій, а її автор – Глушач Юлія Станіславівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.01– економічна теорія та історія економічної думки.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
науковий консультант відділу
економічної соціології Інституту соціології
НАН України

Пвщечш Єщенко П. С.

